

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ОУН В ІСТОРІЇ БОРОТЬБИ УРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЗА СВОБОДУ

Вінницький Національний Технічний Університет

Анотація

У статті досліджується суть ідеології Організації українських націоналістів, а також її роль та місце в історії українського народу.

Ключові слова: ОУН, Україна, Степан Бандера, націоналісти, УПА.

Abstract

The article tells about the essence of the ideology of the Organization of Ukrainian Nationalists, as well as its role and place in the history of the Ukrainian people.

Key words: OUN, Ukraine, Stepan Bandera, nationalists, UIA.

Вступ

Українці мають багату історію. Вивчивши всі явища та процеси, що відбувалися з нашим народом, можна зробити впевнений висновок: призначення українців – безупинно виборювати свою незалежність та відстоювати право на свободу. Різні погляди самих українців на свою державу і свою свободу залежали від методів боротьби, їх результатів та від такого поняття як єдність (чи її відсутність) народу в важливі моменти визвольних змагань. В особі Організації українських націоналістів маємо не лише один із етапів боротьби українського народу за свою державність, а передусім світоглядно умотивований політичний рух із власною ідеологією, власними світоглядними цінностями, чіткою і зрозумілою метою.

Розкриття історичної ролі та суті ідеології ОУН є актуальним саме сьогодні, у часи, коли почався новий, надзвичайно болісний для нашого народу етап боротьби за свою свободу – повномасштабна війна в Україні, розв'язана Російською Федерацією 24 лютого 2022 року. Аби виправдати розпочату 8 років тому агресію та геноцид українців російські пропагандисти використовують діяльність ОУН та її лідера Степана Бандеру як об'єкт перекручення історичних подій, звинувачуючи борців за нашу державність в нацизмі. Росіян переконують, що сучасні українці є нащадками ОУНівців та проповідують фашизм, «утискаючи російськомовне населення». Їх змусили думати, що ми повинні страждати та нас необхідно знищити, адже «неонацисти та наркомани» при нашій владі начебто планують розв'язати кровопролитну війну проти РФ разом із США та союзниками. Подібні нісенітничі розповіді і радянська влада, масово знищуючи на Заході України всіх причетних до націоналістичного руху 1940-х-1950-х років та приписуючи Степану Бандері співпрацю з Гітлером.

Мета роботи - дослідити феномен ОУН як історичного етапу боротьби українців за свободу та встановити роль націоналістів в сучасній народній свідомості та поглядах на Україну.

Результати дослідження

Надовго втративши свою незалежність та перебуваючи у складі Російської імперії, українцям довелось пройти складний етап у своїй історії – Національне відродження. Тривалий розвиток культурно-просвітницької, наукової та патріотичної складової життя нашого народу закріпило в українців чітке уявлення свого майбутнього – необхідність суверенної української держави. Політичний етап Національного відродження, який став результатом усвідомлення цієї необхідності, мав на меті скористатись слабкістю центральної влади в Москві наприкінці Першої світової та проголосити свою незалежність. Проте причиною невдачі української революції 1917-1921 років в першу чергу є відсутність єдності самих українців. Про це свідчать, перш за все, конфлікти між

самостійниками та автономістами, внутрішні чвари в самій Директорії, фактична зрада по відношенню до ЗУНР після підписання Варшавської угоди та наявність окремої боротьби анархістів на чолі з Нестором Махном. Все це свідчить про відсутність єдиної думки, ідеології та бачення того, яка ж саме має бути незалежна Україна. Методи інтелігенції були дипломатичними, ліберальними та орієнтованими на соціал-демократію. І найголовнішою помилкою від самого початку революції була відсутність армії.

Як вважає Галина Шульга, саме поразка соціал-демократичних поглядів 19 - початку 20 ст. призвела до повороту до націоналізму. На початку 20-х років українська культура ще могла розвиватися більш-менш вільно. Українська молодь мала можливість навчатися в українських школах. Проте, з 1927р. почалися сталінські чистки українських «націоналістів», що ознаменували кінець ілюзій про рівноправні російсько-українські відносини. Серед української молоді, лідером якої став Євген Коновалець, починається радикалізація. Це стало моментом появи українського націоналізму[1]. І вже 1929 року у Відні Українська військова організація на чолі з Євгеном Коновальцем, об'єднавшись з іншими однодумцями, трансформувалася в Організацію українських націоналістів.

Попри те, що на своїх початках ОУН повторювала шлях багатьох підпільних революційних організацій, які ставили за мету звільнення від іноземного панування, саме ОУН у ХХ столітті чи не найбільше була демонізована та обросла міфами як з боку радянської пропаганди, так і з боку польських влади. І ці міфи й досі продовжують активно підживлюватися як у Росії, так і в Польщі. Колишній голова ОУН, а відтепер кореспондент «Радіо Свобода» Богдан Червак виділяє кілька головних міфів про ОУН: радянський, націонал-демократичний та націонал-патріотичний, які не віддзеркалюють суті реальної проблеми, а є поверхневим осмисленням минулого та неадекватним сприйняттям дійсності.

Радянський полягає у звинуваченнях з боку КПРС у тому, що ОУН - колабораціоністська організація, яка у роки Другої світової війни виступала на боці нацистської Німеччини, а її члени боролися із зброєю в руках за так звану «самостійну Україну», плануючи встановити у ній диктаторський політичний режим, який надав би перевагу етнічним українцям та всіляко дискримінував би національні меншини, зокрема росіян. Націонал-демократичний стереотип сформувався на зорі новітньої державності як своєрідна відповідь радянським ідеологам. Його творці із середовища націонал-демократів вважають, що ОУН – це яскравий етап боротьби за незалежність України, «світла» сторінка у нашій історії, але не більше. Націонал-патріотичний стереотип активно культивується у патріотичному середовищі, яке вважає, що ОУН є «панацеєю» від усіх сучасних політичних недуг, варто лише «оформити» її як партію і вона неодмінно приведе українських патріотів до влади [2].

Дослідники звертають увагу, що 14 жовтня 1942 року, дата заснування Української повстанської армії, має дуже велике значення щодо розвіювання несправедливого міфу про співпрацю з Третім Рейхом. УПА не співпрацювала, а виключно боролася з гітлерівцями. До того ж, щоб не заявляла в свій час радянська (а тепер російська) влада, Нюрнберзький трибунал (рішення якого визнані всім світом) визнав діяльність ОУН-УПА національно-визвольними рухами, знявши звинувачення про співпрацю з нацистами.

Парадокс полягає в тому, що на тлі значного масиву літератури, документів і свідчень про ОУН, так і не вдалося сформувати реальний образ цієї організації, визначити її справжню роль та місце в історії, а головне – у сьогоденні. Навіть побіжний аналіз публікацій на цю тему вказує, що їхні автори, незалежно від своїх ідеологічних переконань і політичних поглядів, сконцентровані виключно на переказуваннях та інтерпретаціях історичних фактів, на які так багата історія ОУН.

Наблизитись до істини допоможуть слова одного з засновників ОУН Дмитра Андрієвського: «Мусить виховатись порода українців, що не зіллється і не розчиниться в юрбі, але триматиме своє місце в національному житті, не підпорядкує себе настроям і відрухам маси, зуміє стати понад нею, накинути їй свою думку і свою волю». Самі націоналісти також застерігали, що насильне прищеплювання Україні утопічних форм суспільних стосунків, таких як соціалізм і демократизм (мається на увазі не стільки демократія, як лібералізм, що вивисує права особи над правом нації), є небезпечне і недоречне. Феномен ОУН полягає передусім у цілісності її ідеології, яка була, залишається і завжди буде дороговказом для нації. Ця ідеологія – український націоналізм. Для сучасного українського націоналіста таким ідеалом є Самостійна Соборна Українська Держава. Проте українська національна ідея не обмежується українською етнографічною територією і етнічним змістом. Вона формується на базі історичної місії, що припала нашій Батьківщині. Розташована між

європейським Заходом і азійським Сходом, Україна має виступити «оборонцем інших народів від Московщини».

Не зважаючи на таку чітку позицію та цілеспрямовану ідеологію ОУН, підтримувану народом, в націоналістів після вбивства Євгена Коновальця в 1938 році відбувся розкол організації на ОУН(м) на мельниківців, які опиралися на підтримку Третього Рейху та ОУН(б) та бандерівців, які основні сили покладали на власну армію та український народ. Це мало б послабити визвольний рух і звести всі старання нанівець. Проте голова Українського інституту національної пам'яті та кандидат історичних наук Володимир В'ятрович вважає інакше. У своєму інтерв'ю він коментує розкол ОУН так: «Я думаю, це було неминучим. Треба розуміти, що ОУН постала в кінці 20-х років через поєднання двох течій українського визвольного руху: з одного боку ветеранів Української революції 1917-1921 років, вояків УГА та Дієвої Армії УНР, з іншого – молодіжного крила націоналістичного руху, який виник у II Речі Посполитій на території Західної України та у місцях розселення української еміграції в Європі. Таким чином ОУН поєднала мілітарний досвід старшого покоління та радикалізм молодих; тих хто жив в еміграції і тих, хто діяв під окупацією. Це об'єднання стало можливим завдяки особистості Євгена Коновальця, який очолив ОУН. Він був безперечним авторитетом і для одних, і для інших, і протягом життя йому вдавалося стримувати і гасити протиріччя. Але після його смерті взаємні претензії почали наростати і врешті вихлюпнулися назовні, що й стало головною причиною розколу».

Також історик вважає, що розкол вплинув на ОУН і негативно, і позитивно. Безперечно, розкол послабив український визвольний рух, але водночас він надав динаміки розвитку організації. Для бандерівців було важливо пояснити, що причина розколу – це не лише персональні непорозуміння з Андрієм Мельником, а вони значно глибші, зокрема й ідеологічного характеру. Саме бандерівці запропонували нову концепцію розвитку визвольного руху – не в союзі з сильною державою, яка буде перерозподіляти світ, а в союзі з поневоленими народами, які мають об'єднатися для того, щоб змусити сильних світу цього рахуватися з їхніми зусиллями. Не випадково одним із перших документів ОУН(б), які з'явилися після розколу, був Маніфест 1940 року, де вперше проголошено один із ключових меседжів ОУН часів Другої світової війни: «Свобода народам – свобода людині». А в листопаді 1943 року в селі Будераж на Волині пройшла Конференція поневолених народів, де були представники різних націй Радянського Союзу [3].

У роки Другої Світової структури бандерівців діяли на всій території України, включаючи Крим і Донбас. ОУН виходила на якісно новий щабель розвитку. Організація, в яку входили невелика кількість ветеранів визвольної боротьби й інтелектуалів, переросла в загальнонаціональний рух. Стратегічна мета лишилася та сама – Самостійна Українська Соборна Держава. Подібні речі бачимо і сьогодні. З початком війни українці як ніколи активно записуються до лав Територіальної оборони та з відвагою стримують ворога, борючись за свою свободу. Сьогодні всі вони герої не менше за вояків УПА. І це безсумнівно доводить як впливає їх героїзм на сьогоднішню сміливість, волелюбність та аналогічну єдність українського народу, здатного не менш завзято відстоювати свою землю.

Вироблену ОУН символіку (меч-тризуб, червоно-чорний прапор) піднімають нинішні захисники України у війні з Росією. Їх гімн «Зродились ми великої години» став маршем Збройних сил України, а організаційне привітання «Слава Україні! Героям слава!» з 2014 року – офіційний привіт нової української армії.

Висновки

Організація українських націоналістів стала найуспішнішим проектом українців в минулому столітті. Саме тому історія досі викликає стільки дискусій та породжує чимало міфів про її діяльність. За право використовувати аббревіатуру ОУН досі змагаються кілька громадських і політичних ініціатив. Цілісна ідеологія українського націоналізму, що набула в 1940-х роках велику популярність серед українців, є популярною і сьогодні, адже уособлює відважну та безкомпромісну боротьбу за свободу. Історія ОУН містить потужний мобілізаційний потенціал і важливий досвід українців, які вміли об'єднуватись, вміли протистояти силам, що в рази переважали їхні. Головний урок ОУН полягає в тому, що незважаючи на внутрішні суперечності, не можна допускати протистояння між своїми. Бо цим завжди скористається ворог. І ці уроки, на жаль, сьогодні надзвичайно актуальні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шульга Г. Історична роль ОУН і УПА для України // <https://postup.org.ua/novyny-i-publikatsii/337-istorichna-rol-oun-upa-dlya-ukrainy>; Трофимович В. ОУН – Невид'ємна частина української історії // https://shron1.chtyvo.org.ua/Trofymovych_Volodymyr/OUN_nevidiemna_chastyna_ukrainskoi_istorii.pdf?
2. Червак Б. Феномен ОУН. Історія і сьогодення // <https://www.radiosvoboda.org/a/30416032.html>
3. В'ятрович В. Головний урок ОУН: боротьба за свободу має бути безкомпромісною // <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/golovnyy-urok-oun-borotba-za-svobodu-maye-buty-bezkompromisnoyu>

Ковальчук Максим Олександрович – студент групи 1ЕСМ-21б, Факультет електроенергетики та електромеханіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: maximus00317@gmail.com

Зінко Олена Василівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: zinko-ov@ukr.net

Kovalchuk Maksym Oleksandrovych - student of group 1ESM-21b, Faculty of Power Engineering and Electromechanics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: maximus00317@gmail.com

Zinko Olena V. - Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of social and political sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: zinko-ov@ukr.net